

Н.О. БУДНА

УКРАЇНСЬКА МОВА

Дидактичний матеріал
4 клас

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

УДК 373.3(075)
ББК 81.2Укр-922
Б 90

Рецензенти:
кандидат педагогічних наук
З.М. Онишків
вчитель вищої категорії, старший вчитель
Н.Я. Походжай

Будна Н.О.

Б 90 Українська мова : дидактичний матеріал : 4 кл. / Н.О. Будна. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2017. — 160 с.

ISBN 978-966-10-4927-6

У посібнику подано різноманітні завдання, зміст яких відповідає оновленій навчальній програмі з української мови для учнів 4 класу.

Пропоновані вправи допоможуть дітям практично засвоїти та закріпити програмовий матеріал з даного предмета.

Для учнів початкових класів, студентів педагогічних навчальних закладів, учителів.

УДК 373.3(075)
ББК 81.2Укр-922

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена в будь-якому вигляді
без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-10-4927-6

© Навчальна книга — Богдан, 2017

МОВА І МОВЛЕННЯ

● 1.

Прочитай і спиши текст.

Мово рідна! Ти ж — як море — безконечна, могутня, глибинна. Котиш і котиш хвилі своїх лексиконів, а їм немає кінця-краю.

Красо моя! В тобі мудрість віків і пам'ять тисячоліть, зойк матерів у годину лиху і непереможний гук лицарів твоїх у днину побідну, пісня серця дівочого в коханні своїм і крик новонародженого. У тобі, мово, неосяжна душа народу — його мудрість і щедрість, радощі й печалі, його труд, і піт, і кров, і сміх, і безсмертя його ...

За С. Плачиндою

— Як ти розумієш слова митця?

— Яке значення має рідна мова у твоєму житті?

— Підкресли слова-звертання.

● 2.

Прочитай. У яких реченнях говориться про мову, а в яких — про мовлення? Запиши у відповідному порядку.

Рідна мова — не полова, її вітром не розвієш.

Багато знай, та ще питай.

Слухай тисячу разів, а говори один раз.

Хто своєї мови цурається, той сам себе встидається.

Розумну річ приємно й слухати.

Рука там не зуміє, де язик не діє.

Треба знати, що де казати.

У нього наче будяк у роті.

Слово не мни — думку борони...

● 3.

Спиши текст, добираючи за змістом потрібні слова з довідки. Придумай і запиши заголовок.

Мова — одне з багатьох ... , створених людьми. Вона відображає ... народу, його ... . У мові — уся ... народу. Слово рідне ввібрало в себе спокійний ... Дніпра, ... колосся, ... діброви, ... соловейка, ... трударя на важкій ниві.

Слова для довідки: душа, плин, диво, історія, спів, доля, пісня, шепіт, шурхіт.

● 4.

Із поданих речень склади і запиши текст.

Ще з дитинства ми повинні берегти рідну мову і говорити рідним словом.

З їхніми творами ми ознайомлюємось у початкових класах, вчимося любити рідний край, свою землю, свій народ.

Видатні поети Тарас Шевченко, Леся Українка, Іван Франко збагачували і боронили рідну мову своїми глибоко-задумливими рядками віршів.

● 5.

Спиши речення, вставляючи з довідки потрібні слова.

Мова ... .. новими словами, які ... в нашому житті, ...

Слова для довідки: збагачується, щоденно, з'являються, поповнюється.

● 6.

Запиши декілька (3-5) прикметників до слова *мова*.

● 7.

Прочитай текст.

Ми добре знаємо чудесний звичай нашого народу, коли, проходячи вулицею в селі, один одного обов'язково привітає:

— Здорові були!

А у відповідь:

– Здрастуйте!

І не обов'язково треба бути знайомим один одному, ні! Це такий всенародний звичай, що знаменує собою взаємну повагу громадян.

За Остапом Вишнею

- Про який давній звичай нашого народу розповів письменник?
- Запиши декілька слів привітання.
- До слова *чудесний* добери слово, близьке за значенням.

● **8.**

Спиши прислів'я, добираючи з довідки відповідні слова ввічливості.

Коли я щиро дякую, кажу ... .

Коли я вибачаюся, кажу ... .

Коли я прошу допомоги, кажу ... .

Хочеш від людей добра і ласки, кажи їм: ... й ... .

Щоб знову зустрітись в годину призначену, кажу я щиро всім ... .

Слова для довідки: до побачення, дозвольте зайти, спасибі, перепрошую, вибачте, будь ласка, добродію, допоможи мені, будь ласка, дякую.

● **9.**

Запиши синоніми до слова *до побачення*.

● **10.**

Допиши прислів'я, користуючись словами для довідки. Поясни їх зміст.

Праця чоловіка годує, ...

За рідний край ...

Мудрим ніхто не вродився, ...

Слова для довідки: а навчився, а лінь марнує, життя віддай.

● **11.**

Спиши прислів'я, вставляючи пропущені слова за змістом.

Слово не стріла, а глибоко ... .

... словечко коле сердечко.

Слово — не ... , вилетить — не впіймаєш.

Не мели ... , як пес хвостом.

● 12.

Із кожного рядочка слів склади і запиши прислів'я про мову.
Поясни їх зміст.

Лине, серця, до, а, не, слово, стріла.

Хліб, а, слово, на, обід, бережи, на, відповідь.

До, язик, Києва, доведе.

Словом, за, кишеню, у, не, полізе.

Тепло, землі, вдень, рідній, на, і, вночі, і.

● 13.

Доповни прислів'я відповідними за змістом словами, поданими у дужках. Запиши.

Не кидай слів на ... (*вітер, підлогу, воду*).

Не відкладай на завтра того, що можна зробити ... (*пізніше, сьогодні, післязавтра*).

Не все те золото, що ... (*заховане, блищить, пищить*).

Дурний язик голові не ... (*дядько, сват, приятель*).

● 14.

З'єднай частини прислів'їв. Запиши.

З добрим дружись, • • коле сердечко.

Гостре словечко • • а лихих стережись.

Де сила не візьме, • • а вдома краще.

В гостях добре, • • там розум допоможе.

● 15.

Спиши прислів'я, вставляючи пропущені слова за змістом.

Не плюй у колодязь — пригодиться ... напитися.

Цвітуть наші діти, як пишні ... .

Осінь багата снопами, а зима ... .

Хочеш їсти калачі, не сиди на ... .

Блісне сонце і в наше ... .

● 16.

Запиши прислів'я, додаючи кінцівку. За потреби скористайся словами для довідки.

Свій розум май, а людей однаково ...

Розумний батько й сина спитати ...

Гостре словечко коле ...

Бджола жалить жалом, а людина ...

На грубе слово не зважай, на улесливе — ...

Словом як шовком вишиває, а ділом як шилом ...

Великий рот у вола, а говорити ...

З народної творчості

Слова для довідки: питай, не соромиться, сердечко, словом, не здавайся, шпигає, не вміє.

● 17.

Склади сенкан «Мова».

1. *Іменник.* Мова.

2. *Прикметники.* Українська, співуча, барвіста, рідна, милозвучна, калинова, солов'їна, колискова, багата, барвінкова, чиста.

3. *Дієслова.* Ллється, мовиться, розвивається, поповнюється, збагачується.

4. *Влучні вирази.* Дзеркало душі, багата скарбниця, схованка людського духу, чарівна пісня, диво калинове, рідна і тепла, як батьківська хата.

5. *Речення.* Мова потрібна людині для спілкування.

6. *Текст.* Мова — найважливіший засіб обміну думками між людьми, пізнання світу і передавання досвіду між поколіннями. Без мови людина не може існувати. Щоб гарно говорити, необхідно знати мову, якою спілкуєшся. Краще говорить і пише той, хто багато читає, вміє уважно слухати.

● 18.

Склади із запропонованих деформованих речень і запиши поради на тему «Культура спілкування школярів».

- під час не розмови їж і під їди час не розмовляй.
- ввічливості слова вживай.
- не жестикулуй розмови під час і руки тримай не кишенях в.
- до вимоги пам'ятай про мовлення.
- дивлячись в співрозмовнику очі відповідай запитуй і.
- за тебе людей звертайся на «Ви» незнайомих і старших до всіх.
- помилку помітивши мовленні у товариша, виправити її не соромся.